

PROBLEMI UPORABNIKOV ŠPORTNE TERMINOLOGIJE: KAKO LAHKO POMAGA TERMINOLOŠKA SVETOVALNICA?

Mojca Žagar Karer

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, ZRC SAZU, Ljubljana

mojca.zagar@zrc-sazu.si

Tanja Fajfar

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, ZRC SAZU, Ljubljana

tanja.fajfar@zrc-sazu.si

DOI:10.4312/Obdobja.43.417-423

Prispevek obravnava probleme s področja športne terminologije, ki so jih uporabniki želeli rešiti s pomočjo Terminološke svetovalnice. Pri pregledu vprašanj s temi problemi sta se izoblikovali dve skupini. V prvi skupini so vprašanja, kjer uporabnik išče slovenski termin za športne zvrsti ali športne discipline, ki so bile najprej poimenovane v tujem jeziku, zlasti v angleščini, v drugi skupini pa so vprašanja, kjer uporabnik dvomi o ustreznosti že ustaljenih slovenskih športnih terminov.

športna terminologija, terminološko svetovanje, prevzemanje, angleščina, terminološka načela

This article deals with issues in sports terminology that users have tried to solve with the help of the Terminology Consulting Service. When examining questions about these issues, two groups emerged. The first group consists of questions in which the user is looking for a Slovenian term for sports and sports disciplines that were first named in a foreign language, especially English, and the second group consists of questions in which the user doubts the appropriateness of Slovenian sports terms that are already established.

sports terminology, terminology consulting, borrowing, English, terminological principles

1 Uvod

Za športno terminologijo je značilno pogosto pojavljanje novih terminov, zlasti za poimenovanje novih športnih zvrsti in športnih disciplin. Pomembno jo opredeljuje tudi heterogenost uporabnikov. Poleg tistih, ki se s športom ukvarjajo poklicno ali rekreativno, jo namreč uporabljajo tudi tisti, ki o športu poročajo ali ga spremljajo. Zato je pravočasno oblikovanje slovenskih terminov, ki najprimerneje označujejo določen pojem, še poseben izziv.

V prispevku bova analizirali vprašanja s področja športne terminologije, ki so jih uporabniki poslali v Terminološko svetovalnico od začetka njenega delovanja na spletišču Terminologisce¹ leta 2013 do maja 2024.

1 <https://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce>

2 Športna terminologija

Začetki slovenske športne terminologije segajo v 2. polovico 19. stoletja (Honzak Jahič 2000: 285), ko se je v okviru sokolskega gibanja začela razvijati slovenska telovadna terminologija.² Drugo področje, za katero je bilo prav tako značilno intenzivno prizadevanje za oblikovanje slovenske terminologije, pa je bilo smučanje.³ Na obeh področjih je bilo oblikovanje slovenske terminologije motivirano z idejo, naj se nemški termini nadomestijo z domačimi. Kristan (2021: 20) ugotavlja, da tudi v novjšem času slovensko terminologijo razvijajo zlasti strokovnjaki s področja gimnastike, smučanja in gornišva ter pri tem izpostavi tri terminološka dela: *Izrazoslovje v gimnastiki* (2002),⁴ *Slovenski smučarski slovar* (2011) in *Planinski terminološki slovar* (2002). Kristan je tudi sam avtor oz. soavtor dveh terminoloških slovarjev: *Športnega terminološkega slovarja* (2012) in *Slovarja telesne kulture* (2021), ki je dostopen na slovarskem portalu Termania.⁵ Omeniti velja še nekaj terminoloških slovarjev s področja športa, in sicer *Angleško-slovenski glosar s področja konjenišva* (2019), ki je prav tako dostopen na Termanii, *Košarkarski slovar* (1994), ki mu je 29 let pozneje sledil *Slovar angleških košarkarskih izrazov* (2023), dvojezični slovensko-italijanski in italijansko-slovenski slovar *Mali slovar športnih izrazov* (2007) ter *Slovensko-angleški in angleško-slovenski terminološki kajakaški slovar* (kot del tekmovalnih pravil za slalom v kajaku in kanuju na divjih vodah, 2019). Slovarji se med seboj razlikujejo po obsegu, vključenosti oz. ne vključenosti definicij in jezikih.

Slovarji dokazujejo, da na področju športa zanimanje za slovensko terminologijo obstaja. Da je iskanje slovenskih terminov za pojme s področja športa lahko zahtevna naloga, nakazuje tudi 18 vprašanj,⁶ povezanih s športno terminologijo, ki smo jih prejeli v Terminološko svetovalnico. Za potrebe prispevka sva jih pregledali, prav tako pa tudi odgovore nanje.

3 Analiza vprašanj s področja športne terminologije

Pred analizo vprašanj in odgovorov sva preverili, kdo so uporabniki, ki so se po odgovor na vprašanje o športnih terminih obrnili na Terminološko svetovalnico. Največ vprašanj, povezanih s športno terminologijo, in sicer osem, so nam poslali novinarji, ki pišejo ali poročajo za *Motorevijo*, *Planinski vestnik*, *Revijo o konjih*, *RTV*

2 V Ljubljani je bilo leta 1863 po češkem zgledu ustanovljeno telovadno društvo Južni sokol, v okviru katerega je izšla prva strokovna telovadna knjiga *Nauk o telovadbi* (1. del 1867, 2. del 1869) (Honzak Jahič 2000: 286–287).

3 Začetnik slovenske smučarske terminologije je Rudolf Badjura (Bokal 2011: 7), ki je leta 1921 objavil *Smuško terminologijo*, v kateri je zbral slovenske smučarske termine. O povodu za nastanek tega dela prim. Atelšek (2022: 26–41).

4 *Izrazoslovje v gimnastiki* sicer ni tipičen terminološki slovar, saj vsebuje leksikonske in učbeniške prvine.

5 <https://www.termania.net/>

6 18 vprašanj se morda ne zdi veliko, a je treba upoštevati, da v Terminološko svetovalnico uporabniki pošiljajo vprašanja z najrazličnejših strokovnih področij (področje je velikokrat zastopano tudi z enim samim vprašanjem). Poleg področja športa je bilo obravnavanih po več vprašanj tudi s področja medicine, ekonomije, psihologije, računalništva, pedagogike, prava, fizike, geografije, arhitekture, kemije itn.

Slovenija in časnik *Večer*. Eno vprašanje je bilo odziv na rabo termina pri komentatorjih nogometnih tekem. Tri vprašanja so poslali študenti za potrebe seminarske naloge, diplomske naloge in doktorske disertacije. Dve vprašanji smo prejeli od športnih organizacij, in sicer od Nogometne zveze Slovenije in Skibike kluba Slovenija. Zadnjo skupino pa tvorijo štiri vprašanja, ki so jih poslali različni uporabniki, in sicer lektor, sodelavec Centra za šolske in obšolske dejavnosti, kjer izvajajo športno dejavnost, po poimenovanju katere so spraševali, strokovnjak za konjenišstvo in sodelavec Muzeja športa. Vprašanja, povezana s športno terminologijo, so torej največkrat postavili novinarji in ne športniki ali strokovnjaki za šport. So pa bili vsi uporabniki povezani s športom oz. športno terminologijo.

Za analizo sva pregledali vseh 615 vprašanj, ki so jih uporabniki poslali v Terminološko svetovalnico od začetka njenega delovanja avgusta 2013 do 10. maja 2024. Izločili sva 18 vprašanj, ki obravnavajo termine s področja športa. Pregledali sva terminološka vprašanja in odgovore nanje, da bi ugotovili, katere so bile najpogostejše terminološke težave uporabnikov in kakšne rešitve smo jim ponudili. Pri pregledu sta se oblikovali dve skupini terminoloških problemov. Prva vključuje iskanje slovenskih terminov za športe ali športne discipline, ki so bile (z eno izjemo) najprej poimenovane v angleščini, druga pa zajema vprašanja, v katerih uporabniki izrazijo dvom o ustreznosti že ustaljenih slovenskih športnih terminov.

3.1 Slovenski ustrezniki za angleška poimenovanja športnih zvrsti ali športnih disciplin in z njimi povezanih terminov

Več kot polovica vseh vprašanj s področja športa se nanaša na iskanje slovenskih terminov za športe ali športne discipline, ki so bile najprej poimenovane v angleščini. Gre za 10 vprašanj, v katerih 11 angleških terminov⁷ označuje relativno nove športne zvrsti ali športne discipline in z njimi povezane pojme. Ti termini so: *enduro*, *hard enduro*, *minimalist running*, *barefoot running*, *ultimate frisbee*, *rugby sevens*, *dry tooling*, *slackline*, *para alpine skiing*, *skibike* in *wake park*.⁸

Pri iskanju ustreznih slovenskih poimenovanj smo upoštevali različna terminološka načela, pri čemer smo se največkrat sklicevali na terminološko načelo ustaljenosti.⁹ Ker gre za novejšje termine, noben od obravnavanih terminov še ni bil zares ustaljen. Nekateri so se v rabi že pojavljali pogostejše, in sicer *enduro* (angl. *enduro*), *minimalistični tek* (angl. *minimalist running*) in *bosi tek* (angl. *barefoot running*) ter *hoja po traku* (angl. *slackline*). V teh primerih smo na podlagi terminološke analize potrdili že obstoječa poimenovanja.

Pri iskanju ustreznih poimenovanj za angleške termine *rugby sevens*, *skibike* in *dry tooling* smo prav tako našli nekaj že obstoječih posameznih poskusov poimenovanj,

7 Povezana termina *minimalistični tek* in *bosi tek* smo obravnavali v enem odgovoru.

8 V enem vprašanju sta bila izhodiščna termina v francoščini (*passage*, *piaffe*). V tem vprašanju je spraševalca zanimalo, katera slovenska oblika je primernejša za ta dva konjeniška termina – citatna (*passage*, *piaffe*) ali podomačena (*pasaž*, *piaf*). Svetovali smo podomačeni zapis, saj so citatni termini najpogostejše le začasna poimevalna rešitev, ki jo praviloma nadomesti podomačena oblika.

9 Več o terminoloških načelih v Fajfar, Žagar Karer (2023: 369–384).

za katere smo menili, da so primerni in v skladu s terminološkimi načeli. Tako smo kot ustrezne potrdili *mali ragbi* (angl. *rugby sevens*), *smučarsko kolo* (angl. *skibike*) in *orodno plezanje* (angl. *dry tooling*).

V treh primerih (*enduro*, *minimalistični tek* in *bosi tek* ter *smučarsko kolo*) smo torej obdržali neposredno navezavo na angleški termin, pri čemer je *enduro* ostal kar v citatni obliki, ki se je neproblematično vključila v slovenski jezikovni sistem. Pri povezanem angleškem terminu *hard enduro* pa smo v skladu s terminološkim načelom vsebinske ustreznosti poiskali slovenski pridevnik, ki najustrežneje označuje najzahtevnejšo disciplino *endura*. Izmed več pomensko sorodnih pridevnikov smo izbrali pridevnik *težavni* in predlagali termin *težavni enduro*. V celoti smo iz vsebine pojma (in ne iz angleškega poimenovanja) izhajali pri terminu *park* za *vlečno deskanje*, ki označuje prostor, namenjen deskanju na vodi s pomočjo vlečne vrvi.

Zanimiv je termin *mali ragbi*, pri katerem smo podprli poimenovalno rešitev, ki je analogna terminu *mali nogomet*, kar pomeni, da smo pri izbiri izhajali iz slovenskega pojmovnega sistema in ne iz angleškega termina. Prav tako nismo izhajali iz angleškega poimenovanja v primeru *orodnega plezanja*, pri katerem smo v skladu s terminološkim načelom usklajenosti s pojmovnim sistemom podprli poimenovanje, ki ima v jedru *plezanje*. Tako se termin smiselno vključuje v pojmovno skupino plezalnih disciplin, kjer so še druge vrste plezanja, npr. *ledno plezanje*, *kombinirano plezanje*, *balvansko plezanje*.

Poseben primer je pojem, za katerega se v slovenščini najpogosteje uporablja kar poimenovanje s slovenskim jedrom in angleškim citatnim določilom – *ultimate frizbi*. V skladu s terminološkim načelom jezikovnokulturne ustreznosti smo namesto citatne sestavine *ultimate* uporabili slovenski pridevnik *ultimativni* v pomenu 'najboljši, najbolj ekstremen', ki je tudi poimenovalna motivacija angleškega termina. Tega pomena slovenski splošni slovarji sicer še niso zaznali. Predlagali smo torej termin *ultimativni frizbi*.

Omeniva še vprašanje, v katerem je spraševalca zanimalo, ali se sestavina *paraalpski* v terminu *paraalpsko smučanje* piše skupaj, narazen ali z vezajem. Upoštevali smo terminološko načelo jezikovnosistemske ustreznosti in svetovali zapis skupaj, saj gre za podredno zloženko.

3.2 Dvom o ustreznosti že ustaljenih slovenskih športnih terminov

Drugo skupino tvori sedem vprašanj, v katerih so uporabniki izrazili dvom o ustreznosti že ustaljenih slovenskih športnih terminov, in sicer terminov *ekipa*, *strelec*, *plošček*, *dejstvo*, *zamenjava igralca*, *dres* in *galopski skok*.

V štirih primerih so spraševalce zmotili termini, ki se jim niso zdeli vsebinsko ustrezni. Pri terminu *moštvo* je spraševalca zanimalo, ali je primeren tudi v kontekstu ženskega nogometa, saj je *moštvo* izvorno (etimološko) povezano z *možem*. Izvor besede v terminologiji ne vpliva nujno na vsebino pojma, zato smo menili, da se *moštvo* lahko uporablja tudi za skupino športnic. Vendar pa je v rabi pogostejši termin *ekipa*, zato smo predlagali, naj za skupino športnikov in/ali športnic uporablja ta termin. Drugo vprašanje se je nanašalo na košarkarski termin *strelec*. Spraševalec je dvomil

o njegovi ustreznosti, saj košarkarji ne streljajo, temveč mečejo na koš. Kljub temu smo termin potrdili kot ustrezen z argumentom, da je nastal z metaforičnim prenosom in se ustalil v rabi. V tretjem primeru je spraševalec opozoril na po njegovem mnenju vsebinsko neustrezno nogometno poimenovanje *zamenjava igralca*, saj *zamenjava* pomeni, da imaš nekoga za drugega, kot je v resnici, npr. Jožeta za Franca. Ustrezen naj bi bil termin *menjava igralca*, ki označuje dejanje, pri katerem igralec vstopi v igro in zavzame mesto igralca, ki igrišče zapusti. Po pregledu gradiva smo ugotovili, da se za ta pojem uporabljata tako *zamenjava igralca* kot *menjava igralca*. Pri odločitvi za ustrežnejši termin smo se naslonili na rabo v avtoritativnem besedilu, in sicer v Pravilih nogometne igre, ki jih je objavila Nogometna zveza Slovenije, kjer dosledno uporabljajo termin *zamenjava igralca*. V četrtem primeru pa je spraševalec ugotavljal, da je termin *dejstvo* prevzet iz hrvaščine, in spraševal, ali bi ga bilo smiselno nadomestiti s slovenskim terminom. Poleg tega je navedel tudi, da ima beseda *dejstvo* v splošnem jeziku drug pomen. Raba v strokovnih besedilih je potrdila, da je termin *dejstvo* na področju konjenišstva ustaljen, zato menjave nismo svetovali. Tudi če ima beseda *dejstvo* v splošnem jeziku drug pomen, to ni razlog za njeno menjavo, saj je znotraj konjenišstva povsem jasno, kateri pojem označuje. Pri vseh štirih terminih smo torej ugotovili, da so vsebinsko ustrezni in v rabi ustaljeni, zato smo jih potrdili kot ustrezne.

Nekoliko izstopa vprašanje, v katerem je spraševalec opozoril, da v SSKJ2 ni hokejskega termina *plošček*, čeprav bi moral biti. Ugotovili smo, da *plošček* pravzaprav je vključen v SSKJ2, in sicer kot podrejeni sinonim za *ploščico*, ki ima kvalifikator športno in razlago 'trd, ploščat, okrogel gumijast predmet, ki se uporablja pri hokeju na ledu'. Opozorimo pa, da tudi v primeru, če nekega termina ne bi bilo v splošnem slovarju, to ne bi pomenilo, da ne obstaja ali da ni ustrezen, saj splošni slovarji vključujejo le besede, ki so dovolj pogoste v splošnem jeziku. Veliko terminov pa se uporablja le na ožje specializiranih področjih, zaradi česar v splošne slovarje niso vključeni. Za terminologijo je torej bolj relevantno, da je termin vključen v terminološki slovar. Tako je recimo *plošček* ustrezno definiran v Športnem terminološkem slovarju (2012), in sicer kot 'okrogla ploščica iz vulkanizirane gume premera 7,62 cm in težka od 156 do največ 170 gramov, s katero pri hokeju dosegajo zadetke'. V slovar je vključen tudi *pak* (označen je kot žargonizem), ki uporabnika usmerja k terminu *plošček*. *Plošček* je torej vključen tako v SSKJ2 kot tudi v terminološki slovar, pri čemer je v splošnem slovarju – ki je za terminologijo manj zavezujoč – prikazan kot podrejeni sinonim, v terminološkem slovarju pa kot prednostni termin.

Prejeli smo tudi vprašanje v zvezi s terminom *galopski skok*, v katerem je spraševalca zanimalo, ali je kot sestavina termina ustrežnejši pridevnik *galopski* ali *galopni*. Potrdili smo, da sta oba pridevnika besedotvorno ustrezna in da se oba uporabljata v strokovnih besedilih. Ker pa je pogostejši pridevnik *galopski*, smo spraševalcu predlagali, naj uporabi *galopski skok*, in dodali, naj zaradi poenotenja terminov iz te pojmovne skupine pri vseh večbesednih terminih uporablja pridevnik *galopski*, npr. *galopski skok*, *galopska dirka*, *galopska steza*.

Poseben primer pa je vprašanje, v katerem je spraševalca zanimala vsebina pojma, ki ga označuje poimenovanje *dres*. Termin *dres* namreč pri nekaterih športih, npr. pri nogometu, košarki, lahko označuje dvodelno oblačilo (majico in hlače) ali pa samo majico. Za razliko od drugih obravnavanih vprašanj se spraševalčeva težava torej ni nanašala na poimenovanje, ampak na pojem. Tovrstna vprašanja so v Terminološki svetovalnici zelo redka, saj praviloma odgovarjamo na vprašanja o poimenovanju in ne o vsebini pojma. Vsebinsko bi lahko bolj kompetentno pojasnil strokovnjak s področja, na katerem se ta pojem uporablja – na vprašanje, kaj *dres* dejansko označuje, bi torej lahko najbolj verodostojno odgovoril strokovnjak za šport.

4 Zaključek

Ker šport ni zanimiv le za tiste, ki se z njim poklicno ali rekreativno ukvarjajo, ampak tudi za tiste, ki o njem poročajo ali ga le spremljajo v različnih medijih, se s športnimi terminološkimi zadregami srečuje veliko uporabnikov. Zato ni nenavadno, da se marsikdo z vprašanjem v zvezi s športno terminologijo obrne na Terminološko svetovalnico. Največ tovrstnih vprašanj so nam poslali novinarji, sledijo pa študenti in sodelavci športnih organizacij.

Uporabniki so v Terminološko svetovalnico pošiljali dva tipa vprašanj. V prvi skupini so vprašanja, v katerih uporabnik prosi za pomoč pri iskanju slovenskega termina za športne zvrsti ali športne discipline, ki so bile najprej poimenovane v angleščini – takih primerov je deset, v enem primeru sta bila izhodiščna termina v francoščini. V drugi skupini pa so vprašanja, v katerih uporabnik dvomi o ustreznosti že ustaljenih slovenskih športnih terminov – takih primerov je sedem.

Očitno je, da večina novih športnih terminov pride iz angleščine, kar lahko povzroča težave pri iskanju ustreznega slovenskega poimenovanja. Problematični pa so lahko tudi nekateri že ustaljeni slovenski termini, ki jih uporabniki razumejo kot neustrezne. Pri odgovorih na vprašanja smo si pomagali s terminološkimi načeli, zlasti s terminološkima načeloma ustaljenosti in vsebinske ustreznosti, uporabili pa smo tudi terminološka načela jezikovnokulturne ustreznosti, jezikovnosistemske ustreznosti in usklajenosti s pojmovnim sistemom. Pri terminološkem svetovanju namreč vedno preučimo vsak primer posebej in pri odločanju za najprimernejši slovenski termin uporabimo tisto terminološko načelo ali več načel, ki izbran termin najbolj prepričljivo utemeljijo.

Literatura

- ATELŠEK, Simon, 2022: Ob 100. obletnici izida Smuške terminologije (1921): zasnova in slovaropisne prvine. *Slavia Centralis* XV/1. 26–41. <https://journals.um.si/index.php/slaviacentralis/article/view/1841>.
- FAJFAR, Tanja, ŽAGAR KARER, Mojca, 2023: Ad hoc terminologija: analiza uporabe terminoloških načel v Terminološki svetovalnici na Terminologišču. *Slavistična revija* LXXI/4. 369–384. doi:10.57589/srl.v71i4.4146.
- HONZAK JAHIC, Jasna, 2000: Nastajanje in oblikovanje slovenskega športnega izrazja. *Slavistična revija* XLVIII/3. 285–307.

- KLÉGR, Aleš, BOZDĚCHOVÁ, Ivana, 2019: Sports Terminology as a Source of Synonymy in Language: the Case of Czech. *Alicante Journal of English Studies* 32. 163–186. https://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/100299/1/RAEI_32_07.pdf.
- KRISTAN, Silvo, 2012: *Pogledi na šport 3, Terminološki utrinki*. Ljubljana: Fakulteta za šport.

Slovarji

- BOKAL, Ljudmila (ur.), 2011: *Slovenski smučarski slovar*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. <https://doi.org/10.3986/978-961-254-465-2>.
- BOLKOVICH Toni idr., 2002: *Izrazoslovje v gimnastiki*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport, Inštitut za šport, Inštitut za kineziologijo.
- ERČULJ, Frane, SIRNIK, Matic, 2023: *Slovar angleških košarkarskih izrazov*. Ljubljana: Fakulteta za šport. <https://dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-KCQFHQ36/be71e1e0-0d70-4320-a079-01ea91da2ace/PDF>.
- KADILNIK, Tomo, 2019: *Tekmovalna pravila za slalom v kajaku in kanuju na divjih vodah 2019 s Slovensko-angleškim in angleško-slovenskim terminološkim kajakaškim slovarjem*. Celje: Jezikovno društvo barve jezika. http://barvejezika.org/publikacije/pravilnik_slalom-2019_in_slovar.pdf.
- KRISTAN, Silvo, 2012: *Športni terminološki slovar*. Ljubljana: Fakulteta za šport.
- KRISTAN, Silvo, PAJEK, Maja, 2021: *Slovar telesne kulture*. Kamnik: Amebis. https://www.termania.net/slovarji/295/Slovar_telesne_kulture.
- MARIČ, Sintia, 2019: *Angleško-slovenski glosar s področja konjenišva*. Kamnik: Amebis. <https://www.termania.net/slovarji/215/anglesko-slovenski-glosar-s-podrocja-konjenistva>.
- MLAČ, Albin idr., 2002: *Planinski terminološki slovar*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. <https://doi.org/10.3986/978-961-254-471-3>.
- PAVLOVIČ, Mik, ERČULJ, Frane, 1994: *Košarkarski slovar*. Ljubljana: Fakulteta za šport.
- PRINČIČ, Vili, 2007: *Mali slovar športnih izrazov*. Gorica: Združenje slovenskih športnih društev v Italiji.

Prispevek je nastal v okviru programa P6-0038, ki ga financira ARIS.

